

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен
„доктор”

Автор на дисертационния труд: Ализа Тайсир Халил-Константинова, редовен докторант в Секцията за българска диалектология и лингвистична география към Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ на БАН по професионално направление *Филология*, шифър 2.1, научна специалност *Български език*.

Тема на дисертационния труд: *Народни модели за назоваване на традиционни видове алкохолни напитки в българските говори.*

Рецензент: Славка Керемидчиева, проф. д-р в Секцията за българска диалектология и лингвистична география към Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ на БАН.

Ализа Халил-Константинова е родена на 8.04.1991 г. През 2015 г. завършва висшето си образование в ЮЗУ „Неофит Рилски“ със специалност *Балканистика и Педагогически модул за учителска правоспособност*. От същата година и понастоящем е учител в 45. ОУ „Константин Величков“ в София. Владее отлично английски, гръцки и сръбски език. Няколкомесечната ѝ студентска практика през 2013–2014 г. в Секцията за българска диалектология и лингвистична география към ИБЕ на БАН събужда интереса ѝ към народните говори и две години по-късно (1.10.2016 г.) тя е зачислена като редовен докторант в Секцията с дисертационна тема „Народни модели за назоваване на традиционни видове алкохолни напитки в българските говори“. Неин научен ръководител е проф. д-р Ана Кочева.

А. Халил-Константинова успешно е изпълнила всички условия за отчисляване с право на защита според изискванията на ЦО на БАН, на ЗРАСРБ, на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности на ИБЕ и на Приложение

А към този Правилник и е отчислена с право на защита на 30.09. 2019 г., а на 11 ноември 2021 г., след успешно вътрешно секционо обсъждане, е насочена към публична защита. Според приложената Справка за изпълнението на националните минимални изисквания за научната и образователна степен „доктор“ докторантката има 100 точки по различните групи показатели.

А. Халил-Константинова предоставя на нашето внимание и оценяване своя завършен труд „Народни модели за назоваване на традиционни видове алкохолни напитки в българските говори“, който се отличава със стройна композиция, логическа последователност на изложението и убедителна защита на заявените тези и намерения. Специално искам да изтъкна лапидарния стил на авторката, на който се дължи ясното и стегнато изложение – белег за добросъвестно отношение към научната работа.

Съдържанието на изследването е представено в седем глави, Увод, Заключение и Приложение с диалектни текстове. Много полезен е акуратно изработеният Показалец на диалектните термини по темата. Структурата и съдържанието на труда следват логиката на избраната тема, на заявените основни цели и задачи, на приложените научни методи и подходи. Корпусът от диалектен материал е ексцерпиран от публикувани и архивни източници, както и лично събран в най-ново време при теренни проучвания, и той е солидната основа, върху която А. Халил-Константинова изгражда своята теза.

Изборът на обект е не само атрактивен, но и особено обществено актуален, както нарочно отбелязва и докторантката, предвид усилията на българските производители на традиционните напитки – вино и ракия – за защитата им в регистрите на Европейския съюз. Само в скоби ще отбележа факта, че в края на 2019 г. Ямболската гроздова ракия под етикета „Ямболска гроздова ракия“ или „Гроздова ракия от Ямбол“ вече е продукт със защитено наименование за географско указание, след като Европейската комисия одобри вписването ѝ в официалния регистър за спиртни напитки Eambrosia.

В продължение на традициите на Секцията за българска диалектология и лингвистична география проучването включва материал от цялото българско езиково землище. Освен това, за пръв път в изследване от подобен характер, се привличат и анализират езикови факти не само от териториалните, но и от социалните диалекти, което позволява темата да бъде разгледана многоаспектно и изчерпателно, а това определя нейната значимост. Авторката се е справила успешно с организирането, систематизирането и анализирането на лично събрания и ексцерпиран от различни източници диалектен материал.

А. Халил-Константинова демонстрира много добра библиографска информираност, което е задължително изискване към един докторант. В случая обаче по-важен е фактът, че според авторската концепция вниманието е насочено не толкова към историята на появата и разпространението на видовете вина и ракии по нашите земи – въпрос, на който, както и тя отбелязва, има посветени редица проучвания, а най-вече към техните названия и символни значения като отражение на менталните модели. С други думи – различните наименования на традиционните алкохолни напитки са интерпретирани от лингвистично и етнолингвистично гледище. Целта е да се открие и анализира начинът, по който народният именодател организира според своите когнитивни представи най-значимите за него алкохолни напитки.

Една от основните глави на труда – „Номинационна характеристика на алкохолните напитки (ракиите и вината) в различните типове говори на българския език (с оглед на моделирането)“, добре илюстрира авторския замисъл и намерения за работа на моделно равнище. Избраните методи и подходи на изследване на този тип терминологична лексика са обусловени от комплексността на темата: в синхронно-диахронния подход при описанието системният метод се прилага в съчетание с метода на компонентния анализ. Докторантката се стреми да ги прилага последователно, за да изпълни целите и задачите на проучването, като заявява, че следва основно два подхода – ономасиологичен и семасиологичен.

При ономасиологичния анализ авторката се е постарала да разкрие мотивационния признак, залегнал при назоваването в отделните

номинации, като плътно привежда етимологиите от Българския етимологичен речник и затова във всички случаи разсъжденията и изводите ѝ са верни. Такъв важен извод е напр. заключението за преобладаващо домашен характер на названията за ракия в сравнение с номинационната система на названията за вината, където чуждоезиковите елементи са многобройни.

Докторантката показва много добро познаване и владение на терминологичния апарат, като последователно пояснява съдържанието на един или друг термин, който използва. Ясно и почти безукорно е разкрита различната номинационна структура на напитките най-напред в териториалните, а след това и в социалните говори.

Системно са представени словообразователните процеси при създаването на този вид терминологична лексика, като винаги се посочва преливността, която се забелязва при отделните словообразователни категории, като авторката умело е успяла да избегне обикновено неминуемата при подобен подход повторемост на материала. Добре би било да се обяснят по-конкретно някои номинационни признаци, залегнали в съответното название, като напр. *мисилец* 'трикратно сладко вино' (може би по-точно ще е да се каже 'трикратно подсладено вино; сладко, хубаво вино'). При извършването на етимологичната характеристика на названията на традиционните напитки изводът, че имената с праславянски произход (а не със славянски, както е написано) само в българския език са развили значение и на вид ракия, се нуждае от прецизиране, защото не става много ясно въз основа на какъв съпоставителен материал се прави това заключение, тъй като се съпоставя цялостна българска лексема със съответен праславянски корен, от който са образувани други думи в славянските езици.

Добра идея е привеждането на източници от по-стари периоди на българския език, в които се регистрирани названията вино и ракия. В придружаващите образците кратки коментари е отбелязан напр. любопитният факт, че редките регистрации на названието ракия почти винаги са в синтактични конструкции с названието вино – *и вино, и ракия; ни вино, ни ракия*.

В интерес на пълнотата на изследването е привеждането и анализирането в отделна глава на многообразни производни формации, в чиято основа са залегнали имената на разглежданите алкохолни напитки, които са регистрирани в различни речници на българския език.

Много същностна и умело разработена част на труда е и неговата последна глава – „Етнолингвистична характеристика на названията за вино и ракия (с оглед на символните им значения)“, в която широките семантични полета на символните значения на тези алкохолни напитки са интерпретирани многоаспектно и в пълнота. Аргументирано са обосновани с лингвистични данни интересните изводи, отнасящи се до народопсихологическата характеристика на българина според положителното или отрицателното му отношение към употребата на алкохол, като впечатление прави богатият и разнообразен, отличаващ се с експресивност, материал (фразеологични съчетания, пословици и поговорки и др.), илюстриращ отрицателната оценка на българина на злоупотребата със спиртни напитки. Радващ факт, който отсъстваше от предишните редакции на труда, е азбучното организиране на богатия материал, което не само улеснява читателя, но и позволява да бъдат избегнати повторения.

Представеният дисертационния труд на А. Халил-Константинова е сериозна и приносна разработка, която, не се съмнявам, ще бъде успешно защитена. Изводите са аргументирани, научните приноси са безспорни и го характеризират като сериозен научен труд на млад учен. Той е оригинален и стойностен и в него не се откриват случаи на плагиатство. Цялостната ми оценка за дисертацията е положителна.

А. Халил-Константинова представя и изискваната за един дисертант научноизследователска работа, която се отличава не само с нужния обем, но и с много добро качество. Тя е участник в два научноизследователски проекта с външно финансиране; под ръководството на научния си ръководител се е обучавала и е събирала за тях, както и за нуждите на дисертационния си труд, теренен диалектен материал в четири експедиции, което е много важно условие за изграждането на един диалектолог. Успоредно с работата си тя е взела участие в един научен форум и представя три публикации по темата на своята

дисертация в престижни научни издания, две от които са индексирани и реферирани във Web of Science.

Структурата и съдържанието на автореферата са според изискванията и той представя в достатъчна степен целите, задачите, избраните научни подходи и методи, емпиричната база на изследването, заключенията и приносните моменти на дисертацията.

Предвид достойнствата и приносния характер на представения за рецензиране дисертационен труд, както и на цялостната сериозна и в достатъчен обем научноизследователска и образователна дейност на докторантката Ализа Халил-Константинова, предлагам на почитаемото жури да ѝ присъди научната и образователна степен „доктор“.

31.01.2022 г.
София

Рецензент:
(проф. д-р Сл. Керемидчиева)